

// Przegląd Polski.- 15.03.1990. **60.** Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy // Kukułka J. Traktaty sąsiedzkie Polski odrodzonej.- Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1998. **61.** Wasilewski A. Granica lorda Curzona. Polska granica wschodnia od Wersalu do Schengen (traktaty, umowy, przejścia graniczne, podrożni, wizy).- Torun: Adam Marszałek, 2003. **62.** Wołanski M.S. Porozumienie polsko-niemieckie w eseistyce Juliusza Mieroszewskiego // Zbliżenia Polska – Niemcy.- Nr 2.- Luty 1992. **63.** Wywiad «Biuletynu Informacyjnego» KSS «KOR» z Jerzym Giedroyciem // Dziennik Polski.- 1979.- 25 stycz. **64.** Yolles P.P. Sprawa ukraińska // Nowy Świat.- 19.01.1953. **65.** Yolles P.P. Ukraińcy // Nowy Świat.- 14.02.1953. **66.** Z.S. Kultura snobizmu i czego ? // Orzeł Biały.- Nr 33 (580).- 15.08.1953. **67.** Życie organizacyjne Związku // Związek Ziemi Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej.- Komunikat Nr 89.- Londyn, 15.08.1953.

I. П. Черінько

ПОЛІТИКА ЛЕЙБОРИСТСЬКОГО УРЯДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 2004 Р.

В статті аналізується та узагальнюється досвід політики лейбористського уряду Великої Британії, який, на думку автора, може бути корисним в контексті європейських прагнень України.

Ключові слова: лейбористи, лейбористський уряд, лейбористська політика, Велика Британія

Вступ. Актуальність даної теми обумовлена необхідністю всестороннього вивчення особливостей політики лейбористського уряду Великої Британії щодо розширення Європейського Союзу в світлі європейських устремлень України.

Постановка проблеми. В той же час розглядувана автором проблематика є доволі малодослідженою. Серед українських науковців європейську політику Великої Британії ґрунтовно вивчали В. Крушинський, Н. Яковенко [1,2], окремі її аспекти та періоди – О. Неприцький, Л. Ямпольська, В. Дударьов, О. Романова [3-6]. Особливості політики лейбористського уряду Великої Британії досліджував вітчизняний науковець А. Соколов [7]. Серед російських вчених видаються помітними праці А. Валуєва, Н. Капітонової, В. Ломакіна, Л. Бунькової, Л. Кузьмичової, І. Бартановської [8-13]. Проте питання розширення ЄС у зовнішній політиці Сполученого Королівства є на сьогодні розкритим доволі мало, а проблематика стосунків Великої Британії з країнами – претендентами на членство у ЄС, які увійшли до Євросоюзу у 2004р. є ще менш висвітленою темою.

Виклад основного матеріалу. Велика Британія послідовно підтримує подальше розширення Європейського Союзу через відповідність цього процесу своїм національним інтересам, що обумовлено кількома причинами.

По перше, розширення ЄС послаблює федералістські настрої у цій організації, що є вигідним для Сполученого Королівства, яке не припускає

федералізації ЄС. Крім того, співпрацюючи тісно з США, яким також не є вигідною поява нової наддержави, глобального конкурента на світовій арені, якою може стати європейська федерація, британські лейбористи балансують між двома пріоритетами своєї зовнішньої політики.

По друге, включення нових держав до складу Європейського Союзу дозволить більш ефективно вести боротьбу з тероризмом, транскордонною злочинністю, торгівлею людьми та наркотиками, забрудненням навколишнього середовища, а саме ці питання лейбористський уряд Великої Британії ставить у главу кута своєї політики.

По третє, визначивши критерії членства у ЄС, ця організація мусить приймати до свого складу ті держави, що відповідають таким критеріям, і причиною підтримки такого положення є не тільки курс лейбористів на «етичну зовнішню політику», а й прагматичні побоювання що у разі незадоволення їхніх європейських аспірацій, держави – європейські сусіди ЄС можуть вдатися до дрейфу до іншої сфери впливу, ставши загрозою європейській безпеці і стабільності прямо на її кордонах.

Теоретична схильність Великої Британії до підтримки розширення Європейського Союзу знайшла своє відображення на практиці. Прийшовши до влади за умов такої конфігурації міжнародних відносин, де усі східні сусіди Європейського Союзу офіційно задекларували своє стратегічне прагнення до набуття членства в останньому, лейбористи розпочали активну роботу щодо втілення цих побажань у життя.

Перераховуючи завдання британського головування у ЄС, Робін Кук, закордонний міністр Її Величності, у січні 1998р. наголосив, що одним з найбільш пріоритетних з них є реальний початок переговорів щодо вступу до ЄС держав-потенційних кандидатів. Він відзначив, що тут доволі важливим є врегулювання спірних питань між Туреччиною та Кіпром та підготовка Європейського Союзу до викликів нового тисячоліття[14].

У доповіді комітету у закордонних справах Палати громад з приводу розширення ЄС відзначалося, що Велика Британія дедалі зміцнює двосторонню співпрацю на ниві розширення Європейського Союзу, що включає в себе контакти з державами-кандидатами на міністерському рівні, нові ініціативи Великої Британії, просвітницька діяльність. Ще у 2000р. було вирішено щорічно виділяти 160 млн. фунтів на пропаганду розширення ЄС. Зазначалося, що державам-кандидатам на членство не завадило б дозволити брати участь у обговоренні майбутнього ЄС поряд з членами Євросоюзу. Було наголошено на необхідності відсутності будь-якої диференціації серед країн, які прагнуть приєднатися до ЄС, і отже чотири головні свободи спільного ринку – свобода руху товарів, капіталу, послуг, робочої сили – має розповсюдитися на них одразу чи якомога швидше. Наголошувалося на необхідності зростання дипломатичних зусиль у країнах-кандидатах, адже курс на розширення ЄС передбачає поглиблення відносин з країнами-кандидатами[15].

6 жовтня 2000р. у Варшаві прем'єр міністр Великої Британії виступив з широкою промовою щодо користі від розширення Європейського Союзу.

Цьому передував виступ Державного секретаря у справах Європи К.Ваз, де зазначалося, що найбільш пріоритетним шляхом реформування Європи є розширення Європейського Союзу. 3-6 червня на необхідності розширення ЄС на дипломатичній конференції Вілтон Парк наголосив заступник міністра закордонних справ Великої Британії Дж.Квін. 25 липня 2000р. під час візиту до Будапешта Міністр закордонних справ Великої Британії розтлумачив необхідність розширення ЄС, назвавши при цьому Велику Британію чемпіоном з розширення. Крім того, з 1999р. Державний секретар у справах Європи наносить регулярні візити по різних містах, інформуючи тамтешнє населення про переваги розширення Європейського Союзу. 29 лютого 2001р. Міністр закордонних справ Великої Британії провів переговори з міністрами закордонних справ держав Вишеградської групи з питання європейської інтеграції та європейської безпеки. Крім того, британські міністерства, відомства й аналітичні установи розпочали активну роботу у підготовці до розширення ЄС й дослідженні ймовірних наслідків цього[16].

Великої важливості питання розширення Європейського Союзу набуло і у внутрішньополітичному вимірі для Великої Британії. Доцільність та послідовність подальшого розширення Європейського Союзу стали дедалі більш гострими темами для парламентських дебатів й одними з найбільш актуальних тем порядку денного.

Під час дебатів, що тривали у Палаті громад першого травня 2001р. ретельно обговорювалася перспектива набуття членства у ЄС новими державами. Так, парламентар Девід Мадл запитав стосовно перспектив врегулювання кіпрської проблеми. На це Державний секретар у зовнішніх справах та у справах співдружності відповів, що це питання активно вирішується під егідою ООН, з суворим дотриманням норм міжнародного права. Враховуючи життєво важливі інтереси сторін, прогрес на цій ниві останнім часом не спостерігався, однак державний секретар висловив впевненість, що ООН знайде шлях до виходу. На запитання депутата Лава стосовно ролі Великої Британії у врегулюванні кіпрської проблеми державний секретар відповів, що цьому сприяють його візити, а також політика лейбористського уряду, спрямована на підтримку членства Кіпру у ЄС. Парламентар Гофман задав секретареві питання стосовно перспектив подальшого розширення ЄС, на що державний секретар надав відомості, що Велика Британія активно обговорює це питання з усіма нинішніми членами ЄС, як на багатосторонньому рівні, так і на двосторонньому. Активні перемовини з цього питання йдуть також і з кожною державою – передбачуваним кандидатом на вступ – окремо. Стосовно Туреччини поставив питання депутат Стунел, який цікавився ситуацією з правами людини у цій державі. Державний секретар повідомив, що в Туреччині регулярно виявляються поодинокі випадки грубого порушення прав людини в Туреччині. На запитання парламентаря Бен Чапмана стосовно розвитку відносин між Великою Британією і Туреччиною державний секретар відповів, що Туреччина є надзвичайно важливим партнером Сполученого Королівства на світовій арені, а також в контексті НАТО й збуту британської

продукції, і уряд лейбористів докладає значних зусиль щоб ці відносини подалі активно розвивалися[17].

Під час дебатів, що мали місце у Палаті громад 10 червня 2001р. парламентар Петер Дунган запитав Державного секретаря з навколишнього середовища й сільськогосподарських питань Морлі стосовно перспектив завоювання нових ринків британськими фермерами внаслідок розширення Європейського Союзу. Державний секретар повідомив, що розширення ЄС значною мірою зміцнить сільськогосподарську присутність Великої Британії у світі[18].

Лейбористський уряд Великої Британії почав шукати компромісу щодо розширення ЄС з іншими країнами. Так, голова уряду Великої Британії Тоні Блер, у своїй спільній статті з прем'єр-міністром Швеції Г.Перссоном, опублікованій у газеті Файненшл Таймз 21 вересня 2000р. зазначив, що для урядів Великої Британії та Швеції розширення ЄС є головним пріоритетом європейського будівництва. Якщо є держави, що відповідають критеріям членства у Європейському Союзі, вони мають бути прийнятими до нього. Коли держави активізують свої реформаторські зусилля, члени Європейського союзу мусять ретельно пильнувати такі дії і починати активні дискусії з приводу доручення нових країн до європейської спільноти. Визначення оптимальних критеріїв для прийняття нових держав до ЄС вимагають серйозного та творчого підходу до цієї справи як з боку держав-кандидатів, так і зі сторони членів ЄС. Підхід Європейського Союзу має передбачати, що намічений графік розширення цілком відповідає готовності держав відповідати необхідним вимогам. Європейському Союзові і не слід забувати про ті наслідки, що їх має для нього розширення. Адже це значить єднання цілого континенту під єдиними спільними цінностями, адже це означає забезпечення поваги до прав і свобод кожного мешканця цього континенту і його екологію через боротьбу з шкідливими викидами до навколишнього середовища. У статті наголошувалося, що найближчим часом міжурядова комісія остаточно сформує порядок денний щодо розширення. Європейський Союз відкриває свої двері до нових держав, і чекає від них відповідності критеріям членства. Зрозуміло, що розширення передбачає й інституціональне реформування Європейського Союзу, а також економічне реформування, що має зробити європейський спільний ринок найбільш конкурентноспроможною та динамічною у світі економікою у найближче десятиліття. Головною метою соціальної політики Європейського Союзу мусять стати забезпечення його громадян достойними робочими місцями, а глобалізація ставить перед нами нові і все нові виклики, вирішення яких вимагає повномасштабної участі усіх членів ЄС[19].

Британські урядовці регулярно навідувалися до країн-потенційних кандидатів на членство у Європейському Союзі з метою проведення переговорів з офіційними властями держав й оцінки та відзначення того поступу, що спостерігався на шляху просування країн до ЄС.

Виступаючи у 2001р. у Празі, британський міністр у європейських справах П.Хайн заявив, що контакти Великої Британії з державами

Центральної та Східної Європи з кожним роком дедалі зміцнюються. Так, наприклад, понад 60.000 чехів на момент 2001р. працювали у Великій Британії, понад 130.000 чехів відвідали Велику Британію у 2000р. Понад 300 британських підприємств зареєстровано у Чехії, а сама велика Британія закупила товарів на суму приблизно в 70млрд чеських крон. Переговори з Чеською Республікою щодо вступу до Європейського Союзу почалися саме за головування у ЄС Великої Британії. Було відзначено, що за проектом голови уряду Великої Британії, Тоні Блера, розширення Європейського союзу мусить відбутися таким чином, щоб нові держави-члени змогли взяти участь у виборах до Європейського Парламенту у 2004р. Велика Британія активно працювала над подоланням у лавах ЄС опозиційних настроїв цьому, виділивши це питання на Європейській Раді у Гетенбурзі у червні 2001р. Розширення Європейського Союзу передбачає не тільки створення трьохсот тисяч робочих місць у державах-членах ЄС, а й понад двох мільйонів робочих місць у тих державах, що приєднуються. Крім того, доволі швидким очікувалося й зростання ВВП у «обох таборах». Велика Британія розробила 13 проектів щодо боротьби з організованою злочинністю, справедливої конкуренції тощо і активно сприяла впровадженню їх у законодавство країн – кандидатів[20].

Велика Британія уклала двосторонні плани дій з кожною країною – кандидатом на членство у Європейському Союзі, та виділяє солідні суми на фінансування різних заходів, що наближують до ЄС вказані держави. На момент 2002р. британські експерти були долучені до понад сотні програм, що допомагали країнам-претендентам ефективно впроваджувати у своє законодавство норми успішної боротьби з корупцією, злочинністю, співробітництво на кордоні та у сфері захисту навколишнього середовища.

Розширення неодмінно посилить співпрацю з подолання таких проблем, що не визнають кордонів – забруднення навколишнього середовища, торгівля наркотиками та людьми тощо. На прикладі входження до Європейського Союзу Іспанії та Португалії європейська спільнота переконалася в цьому. У липні 2002р. міністр у Європейських справах Великої Британії П.Хайн відзначив, що за роки свого існування Європейському Союзові вдалося зробити надзвичайний прогрес, перетворившись на потужно економічну й політичну спільноту, що є вельми впливовою у світі. Однак сьогоднішня висуває непрості завдання, які Європейському Союзові можна подолати лиш шляхом свого розширення[21].

Все ж, основною рушійною силою до розширення були економічні передумови. Так, міністр у європейських справах Великої Британії Дж.Квін заявив, що про розширення Європейського Союзу серед переважної більшості населення існує хибне сприйняття, поскільки недоліки цього процесу розкриваються надто ширше ніж про його переваги. Та попри все дослідження показують, що розширення ЄС принесе користь геть усім членам Європейського Союзу. Для Великої Британії це значитиме додаткові доходи до бюджету, що вже у 2006р. сягатимуть 1,75млрд.фунтів, і понад 18млрд євро для всього Євросоюзу. Це великі можливості для британського бізнесу.

Із тих 19млрд євро, що були вкладені країнами ЄС у держави-кандидати, 2,5млрд належать британцям[22].

Зрозуміло, що реформи, які мали бути проведені країнами-кандидатами на вступ, були болючими і передбачали чимало непопулярних заходів, натомість вони дозволяли державам отримати від них чималі вигоди у майбутньому. Деякі з цих реформ могли б відбутися і без прийняття держав до Європейського Союзу, деякі були вимогою спільного ринку. Однак співвідношення переваг і недоліків від процесу реформ у країнах-кандидатах були просто незрівняними. За умови стимулу членства у ЄС держави-потенційні кандидати вдалися до швидкого провадження змін. Так, наприклад, на момент 2001р. Чехія виконала вже 19 із 31 пункту обов'язкових вимог щодо членства, залишивши позаду найбільш суттєві сфери: сільське господарство, транспорт, внутрішня і конкурентна політика, правосуддя.

Як видно, підрахунки британської сторони виявилися вірними, і прогностичні цифри щодо економічного зростання у разі подальшого розширення Європейського Союзу фактично такими ж і видалися на практиці. Держави приступили до спільного вирішення проблем, як і передбачалося стратегією Великої Британії.

У своєму виступі у Шеффільді 9 липня 2003р. Міністр у справах Європи Великої Британії Д.МакШейн підняв ще одне важливе питання, що витікає з розширення ЄС – міжнаціональні відносини. Він зазначив, що єднання держав у одну велику демократичну спільноту – Європейський Союз – найкращий спосіб подолання расової нетерпимості та ксенофобії. Розширення ЄС сприятиме укладенню нової фундаментальної угоди, де на думку британського уряду обов'язково мусять бути прописані права і свободи етнічних меншин[23].

Верхня палата британського парламенту також регулярно зверталася до проблематики розширення Європейського союзу. У доповіді лорда Гренфелла, озвученій під час дебатів у палаті лордів, відзначалося, що розширення є великим досягненням Європейського Союзу, і може йти паралельно з поглибленням інтеграційних процесів у Європі[24].

Доволі важливою була і інформаційно-роз'яснювальна діяльність британських урядовців, спрямована на надання широким верствам населення, а у першу чергу – промисловцям і підприємцям, бізнес-колам, об'єктивної інформації щодо переваг від розширення ЄС.

Міністр у справах Європи Деніс МакШейн, виступаючи 22 червня 2003р. на круглому столі Конфедерації британських промисловців заявив, що з новими десятьма країнами, що на порозі ЄС, Велика Британія давно мала тісні зв'язки. Збільшення Європейського союзу з п'ятнадцяти до двадцяти п'яти членів, на його думку, безсумнівно мало поширити мир, безпеку і стабільність по всьому європейському континентові. Це також мало сприяти вирішенню важливих транскордонних проблем, таких, як міжнародна злочинність, міграція, забруднення навколишнього середовища, надання широких освітніх можливостей, покращення рівня життя. Розширення ЄС мало прогнозувати певні конкретні й вагому переваги:

- поява до трьох сотень тисяч нових робочих місць у державах-членах ЄС;
- посилення економіки Європейського Союзу й Сполученого Королівства зокрема на 1,75млрд.фунтів;
- зростання британського експорту.

Міністр заявив, що розширення додасть користі британським компаніям будь-якого розміру, адже 75% британських компаній мають зв'язки з новою десяткою членів, а понад 15 000 британських підприємств експортують туди свої товари. Наприклад, компанія Теско, що вона за останні п'ять років відкрита 77 представництв у Чехії, Угорщині, Словаччині та Польщі.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що для процесу розширення Європейського Союзу 2004р. Велика Британія виступила локомотивом європейської інтеграції. Прем'єр-міністр Великої Британії Т.Блер підкреслив, що настільки наполегливо, як Велика Британія, жодна з країн-членів ЄС не підтримувала його розширення. І уряд лейбористів, і консервативна партія, що передувала йому, підтримували розширення, і в потрібних випадках підштовхували більш стриманих партнерів на прискорення цього процесу[25].

Однак з прийняттям до Європейського Союзу десяти нових членів у 2004р. процес розширення ЄС не завершився. Адже лишилися дві держави, майбутній вступ яких до Європейського Союзу був безумовно вирішений, однак приєднатися до ЄС у 2004р. Болгарія та Румунія все ж не змогли. Тому одразу після масштабного розширення ЄС 2004р. питання подальшого розширення Європейського Союзу стояло не менш актуальним.

І Велика Британія, доводячи на практиці свій статус найбільшого прихильника розширення Європейського Союзу, продовжила активно працювати на цій ниві.

1. Крушинський В.Ю. Британська Європа чи європейська Британія : Великобританія в європ. інтеграц. процесах. / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 214 с
 2. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство: Монографія. — К.: Наук.світ, 2003. — 227с
 3. Ямпольська Л.М. Інтеграційні процеси в Європі та Велика Британія (1973-1997 рр.) : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук. 07.00.02. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2004. — 20 с.
 4. Неприцький О.А. Велика Британія та європейська інтеграція (90-ті рр. XX ст.) : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02. / Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2003. — 20 с.
 5. Дударьов В. Зовнішня політика європейської середньої держави за умов глобалізації (на прикладі Великої Британії, Польщі і України) : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. політ. наук. 23.00.04. / Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. — К., 2003. — 16 с.
 6. Романова О. Зовнішньополітичні стратегії Франції, Німеччини та Великобританії у контексті розвитку й імплементації СЗБП ЄС : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04. / Романова Ольга Володимирівна; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2008. — 19 с.
 7. Соколов В. Английский лейборизм: вчера и сегодня (историко-политологический анализ) / В.Н.Соколов, А.С.Соколов. — Одесса: Маяк, 2007. — 254 с.: табл.
 8. Валуев А. В. Европейское направление внешней политики Великобритании при «новых лейбористах». Автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических

наук. СПб, 2007. 23с. **9.** Бунькова Л.А. Социальная программа «новых лейбористов» Великобритании : подготовка, приоритетные направления, реализация (1994 - 2001 гг.): Авт. дисс... к.и.н. - М.: Нижегородский педагогический ин-т, 2005. **10.** Баргановская И.Э. История и современная роль Великобритании в Европейском Союзе. Возможности для России: Автореф.дисс. ... к.э.н. - СПб.: Ун-т экономики и финансов, 2004. **11.** Кузьмичева Л.О. Великобритания и европейская интеграция: подход британских лейбористов (1988-2001 гг.): Авт. дисс...к.и.н. -Ярославль: Пед. ун-т, 2002. **12.** Капитонова Н.К. Приоритеты внешней политики Великобритании (1990-1997 гг.) / [Редсовет: А.В.Торкунова (пред.) и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т) — М.: РОССПЭН, 1999. — 141, [2] с. — (Научные труды МГИМО). **13.** Ломакин В. Внешнеэкономическая политика Британии / [Гл. ред. Н.Д.Эриашвили] — М.: ЮНИТИ, 2004. — 286, [1] с.: ил., табл. **14.** Cook, Robin. The British presidency // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=Speech&id=2149545> **15.** Foreign and Commonwealth office update to Foreign Affairs Committee report. Third report: EU enlargement // [4http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmcaff/78/7813.htm](http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmcaff/78/7813.htm) **16.** Update on third Foreign and Commonwealth Committee report, on EU enlargement. Annex A. Examples on government activity to promote the benefits of EU membership and enlargement // <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmcaff/318/1030705.htm> **17.** House of Commons debates // <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmhandrd/vo010501/text/10501w09.htm> **18.** House of Commons debates. Hansard. 10 Jun 2002 : Column 929W **19.** Blair, Tony, Persson, Goran. Reaching out to all of Europe // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=News&id=2188677> **20.** Hain, Peter. The UK and Czech Republic // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=Speech&id=2037588>. **21.** Hain, Peter. Where next for Europe // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=Speech&id=2037241> **22.** The economic dividend of EU enlargement // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=PressR&id=2030239> **23.** MacShane, Denis. Value of diversity in the new Europe // <http://www.fco.gov.uk/en/newsroom/latest-news/?view=Speech&id=1897987> **24.** Report of the European Union Committee on Further Enlargement of the EU: Threat or Opportunity (53rd report, Session 2005-06, HL Paper 273). **25.** Блэр дал положительную оценку расширению Евросоюза // <http://www.rian.ru/politics/20040501/581572.html>.